

Naujienu Antroji Dalis

NR. 735

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XX METAI

“KAPO” VIENAM KARTUI

Stasys Vainoras staigiai ir netikėtai mirė šių metų birželio 29 dieną. Jis paliko nebaigtus audringo savo gyvenimo atsiminimus ir poros veikalų vertimus.

Dalis atsiminimų savo laiku buvo kitur spausdinti, o šiandien, velionies našlei leidus, spausdiname kita jų pluoštelį. Vėliau tikimės atspausdinti ir jo vertimus.

Stasys Vainoras paskutinio karo metu vokiečių buvo sumtas, išvežtas ir laikytas koncentracijos stovykloje. Velionis vaizduoja stovyklos gyvenimą ir nuotaikas.

NAUJIENŲ REDAKCIJA

Kai norvegai atsikraustė į bendrąją stovyklą, vieną dieną mane prigriebė stovyklos darbų skirstytojas nueiti su kokia trisdešimt kalinių į buvusią germanų stovyklą pargabinti neberekalingus katilus ir kitus virtuvės įrengimus. Pačiam nešti nereikėsia, o tik žiūrėti, kad kiti neštų, atseit, aš skiriamas tam žygiui vergų varovu — “kapu”.

Man suvarė būrį kalinių, atrinktų iš pačių sveikųjų, bet ir tie vos bestovėję ant kojų. Buvo gerokai pasnigę ir pūtė žvarbus suominis, šiaurės vakarų vėjas. Nueiti kaip nors nueisime, pagalvojau, bet grįžtant, apsikrovus daiktais, ne vienas iš šių paliegėlių išsities sniege, pabijojau.

Praeinant pro vartų sargybą, būdinčiam puskarininkui atraptavau:

— 31 kalinys, įskaitant “kapo”, Nr. 86187, apleidžia stovyklą.

Mus pasitiko du SS sargybiniai. Jie pasirodė esą latvių legionieriai. Iš sargybos bokšto šūkavo valdžią vaidindamas ukrainietis, taipgi SS tarnyboje. Hitlerio “Naujoji Europa” jau buvo išryškėjusi: vokiečiai sėdėjo piramidės viršūnėje ir piudė vieną užimtą tautą prieš kitą.

Praeinant pro komendantūrą ir kitus administracijos pastatus, matėsi pilna kareivių, nemaža iš jų sužeistų ir apsitvarsčiusių. Už kokių 20 mylių buvo frontas, iš ten juos atvarė sušilti ir pailsėti į koncentracijos stovyklą. Čia dar veikė SS-sargybinių virtuvė, čia jie galėjo pasinaudoti ir jų barakais.

Vadinamoji germanų stovykla buvo kokia mylia nuo mūsų. Kertant plentą, pamatėme daugybę Rytprūsių bėglių, susimaišusių su kareivių mase. Kareiviai suko siauru keliu iš plento

į germanų stovyklą, pabėgėliai gurguolė trauke į Vislos žiotis, ieškodami išsigelbėjimo Vakarose. Prie plento buvo kapčiai su bulvėmis koncentracijos stovyklai. Vienas stovyklos puskarininkis, kaliniams padedant, jas dalino pabėgėliams, murmdamas, kad kacatininkai, palyginti su didžiojo reicho piliečiais, gyvena kaip sanitorijoje.

Pakeliui, užsimezgas kalbai su anais dviem palydovais, latvių legionieriais, teiravausi apie frontą ir karo pabaigą. Jie vengė prasitarti apie artėjančią katastrofos pabaigą. Bet užteko pažiūrėti jiems į akis, kad pamatytum jų nevilgtį ir nusiminimą. Jiems klausinėjant apie latvių koncentracijos stovyklą, aš buvau daug plespnis už juos. Nupasakojau, kad čia buvo kalinami ir sausio mėnesį evakuoti nežinioni tokie latvių patriotai, kaip Konstantinas Čakstė (pirmojo demokratinės Latvijos prezidento sūnus), Bruno Kalniņš (Latvijos seimo pirmininko sūnus), buvęs Latvijos pasiuntinys Washingtone ir Kaune Seja ir kiti. Priminiau ir baisų likimą daugybės latvių legionierių, žuvusių arba tebesikamuojančių toj pačioj koncentracijos stovykloj.

Kelias į germanų stovyklą buvo pilnas kariškų mašinų ir civilijų vežimų. Mums veik visą laiką reikėjo trauktis į šalį ir bristi per gilų sniegą. Germanų stovykloj susiradome virtuvės rakandus, kurių atėjome nešti. Atrinkau tik pačius lengvuosius daiktus. Svarbu, kad mano vyras kūrė nors neštų, ir svarbiausia, kad jie patys parsinešdintų. Tie, kurie gavo po kibirą, arba nedidelį katilą — dviese, atrodė, galės parsigauti namo. Didžiuosius katilus išmėtėme į pašalį ir palikome pokariniam laikams. Sargybiniai į mūsų vidaus reikalus nesikišo.

Jau temo, kai mes pasileidome atgal. Nors ir šalo, bet ėjome vėžlio žingsniu, kad tik užtektų kelionei jėgų. Pabandžiau nepaeinantiems padėti nešti. Kaliniai, pamatę “kapo” silpnąsias puses, pradėjo vis daugiau šaukti, kad nebegali ne tik pa-nešti, bet ir paeiti. Latvių sargybiniai nešoko jų mušti ir stumdyti, kaip tai būtų atsitikę tvarkingais laikais. Keletą katilų numetėme į sniegą. Patys silpnieji, nešę po kibirą, dabar sukibo po du prie vieno.

Parsibeldėme į stovyklą vėlai

(Tęsinys 6-me psl.)

EINANT “SU GYVENIMU”

Neseniai Pas. Liet. Bendruomenės pirmininkas J. Bačiūnas ilgokame rašinyje, pavadintame “Bendruomenė eina su gyvenimu”, prisipažįsta, kad nelengva aiškiai nusakyti, ką reiškia “su gyvenimu eiti”. O nelengva, mano nuomone, dėlto, kad šis posakis, nors dabar tapęs labai madingu, tiksliai neaptaria Liet. B-nės paskirties ir idėjos.

Laikas ir gyvenimas visus stumia, verčia eiti — nori ar nenori. Tačiau bet kokia kelionė turi savo tikslą. Pagal jį parastai pasirenkamas ir kelias — saugesnis, trumpesnis ar tiesesnis. Pats gyvenimas su juo kad ir koja į koją einančius nebūtinai veda į užsibrėžtą tikslą, nes atskirų žmonių ar jų sambūrių tikslai yra įvairūs ir jiems siekti keliai nėra tie patys. Todėl “eiti su gyvenimu” nereikia eiti į tikslą. Šį, kaip ir į jį vedantį kelią ar naudojamas priemones, tenka pačiam žmogui pasirinkti. Tatai patvirtina pats p. Bačiūnas, parodydamas, kaip senieji ateiviai įvairiais būdais ir keliais “ėjo su gyvenimu”, bet tik nedaugelis išliko nepaklydę. Vieni, pasak J. Bačiūno, ėjo pasivadinę Lietuvių-Lenkų Jogailos Draugyste, kiti — Jadvygos Draugyste, o dar kiti pasuko į kelią su užrašu: “Kaip smagiai gyventi”. Nors vėliau Jogailą ir Jadvygą pakeitė didžiųjų Lietuvos kunigaikščių ir beveik visų litanijos šventųjų vardai, bet ir šie patronai nepajėgė apsaugoti keleivių nuo šunkelių ir pakelės pelkių.

Neminint čia atskirų žmonių siekinių ir vadinamų bendrų visai žmonijai idealų, senosios kartos, kaip ir naujosios ateivijos, lietuvių šiame krašte svarbiausias tikslas ir pirmutinė pareiga buvo ir tebėra: kiekvienam išliekiant lietuviu, išlaikyti gyvą ir gają lietuviybę su visomis jos apraiškomis ir kūrybinėmis galiomis. Kas gi pagaliau trukdė ir dabar tebekliudo mūsų išėjimui šiuos uždavinius vykdyti?

Esą senasis lietuvis ateivis svetimybės buvęs parblokštas ir pagaliau paskandintas, nes dėl savo tamsumo, blogų įpročių ir tautinės sąmonės stokos nepajėgęs spirtis. Bet kuo gi pasiteisins naujasis, pokarinis bėglys? Jis jau yra išvykęs iš pakankamai apšviestos savo tėvynės ir pats, turėdamas didesnę išsilavinimą, naujoje aplinkoje lengviau susigauja, greičiau pramoksta kalbos ir net naujo amato. Šitokio keleivio “su gyvenimu” jau ir gidai (vadovai) visai kiti: šiųjų tarpe jau nerisime nei šventųjų nei Lietuvos kunigaikščių. Naujųjų dvasios vadovų vardus gali užtikti tarp šių laikų filosofų, sociologų ar psichologų. Tačiau ir su šia in-

telektinių pažiūrų palyda mus šiekis apšviestūnas, tautiškai išamoniintas ir medžiagiškai tvirtas, žengdamas “su gyvenimu” tik dar greičiau išgyjuoja ne tik iš lietuviškų reikalų, bet ir iš savųjų kamynystės.

Reikėtų, kad pirmiau mūsų tautietis svetimybės buvo paglemžtas dėl mokslo ir apšvietos trūkumo, o naujasis ateivis neištveria ir suglemba dėl išprusimo pertekliaus?!

Šviesos, kaip ir visokio gėrio, žmogui niekad nėra buvę per daug, tik jis nevisada suglemba tuo žiburiu sau kelią pasišviesti. Svarbiausia tautinio susmukimo priežastis bene bus nesugebėjimas savos tautybės suderinti su šio krašto gyvenimo reiškiniais. Mūsiškiai nepajėgia atsivežto savitumo sutaikinti su medžiagine gerove, patogumais ar prabanga, čionykščių pažinromis ir apskritai susigaudyti čia sklindančių idėjų maišaty. Bepigu buvo būti lietuviu, kai lengva buvo juo būti ir savaime suprantama.

Lietuvos kaimiečiui — ūkininkui gera buvo jaustis lietuviu, kai jis į atlaidus ar turgų važinėjo arkliais, vaišino svečius kaimiškoje seklyčioje, pjavė lankoje šieną arba arė pūdyką. Dabar, atsisėdęs į blizgantį “kara”, įsigijęs miestišką pastogę ir uždarbiaudamas pramonėje, kasdien mašinų ūzesio, o ne vyturėlio giesmės sutinkamas ir namo išlydimas — jau aiškiai tolsta ne tik nuo savo buvusio gyvenimo ir papročio, bet ir nuo savęs paties. Ir jam jau, gal būt, atrodo, kad ta tėvynėje jau stoja tautybė čia lyg ir nepritinka. Lietuvis — artojas mums buvo beveik tapatybė, bet lietuvis — pramonės darbininkas ir dar svetimame krašte — sunkiai derinasi nuo seno įprastiniam vaizdui.

Labai lengva ir garbinga buvo lietuviu būti tautiečiui šviesuoliui, kai jis už šitokią savo padėtį buvo atlyginamas, pagiriamas ir globojamas. Dabar, po ilgų bėgimo klajonių ir karionių, čia gavęs pelningą darbą ar įsigijęs kitą profesiją, įsitupia į puošnią užmiesčio “rezidenciją”, kur kaimynas dažniausiai ne lietuvis, kur klientas ar pacientas svetimtautis. Ir šis dar, galima sakyti, tik vakarykščias patrijotas jau savyje nebesusikaria, “nepajėgia” būti lietuviu — kaip žinogus, įmestas stačia galva į vandenį, jau neatgauna kvapo. Jis jau abejoja netgi lietuviybės verte. Kas gi ta tautybė pagaliau yra? Ar negalima būtų ir be jos išsiversti? Ar tikrai ją reiktų atgauti, kaip tą laikinai sulaikytą, užgniauztą kvapą, ar savanoriškai grimsti į dugną,

kai gėlmė taip stipriai traukia žemyn?

Šį mūsiškių pasimetimą aki-vaizdžiai parodo dar lig šiol nesibaigiančios studijos vačin. „simpozijumuose“ ir kitokiais vardais pavadintuose suėjimuose, kur nenustoją nagrinėti ir „aiškintis“, ar verta ir ar reikia būti lietuviu, ar apskritai galima išlikti ištikimu tautai.

Kad šitos abejonės pradėjo kvaršinti mūsų tautiečių galvas tik čia dabar, o ne namie, tėvyneje ar Vokietijoje — parodo, kad tie klausimai ne vien mūsiškių filosofinio nusiteikimo ar gilesnio gyvenimo reikšinių priežastingumo įieškojimo padarinys, bet aiškus dvasinis sunegalavimas, patekęs į kitokią būitį. „Nutautimui kelių visų pirma tiesia ne pati svetima aplinka, o savo pačių šioje aplinkoje žmogiškas sumenkėjimas“ (Dr. J. Girnius).

Užuot įieškoję stiprybės ir atspirties prieš svetimybų grėsmę lietuviškame savitume mūsiškiai savą tautybę pradėjo jausti kliūtimi, trukdančia ko greičiau supanašėti su šio krašto žmonėmis, tampant tais bevardžiais „pluralistais“.

Šioj vietoj tiktų prisiminti, kad sociologai, kurių pagalbos dabar dažnai šaukiamasi tautiniam apsilpimui pateisinti, nenurodo žmogui, visuomenei ar tautai gyvenimo gairių. Iš jau turimos medžiagos, iš praeityje vykusių ir ligi dabar atsektų reikšinių jie nustato atitinkamus dėsnius ir pagal juos spėlioja ir apie ateities imigrantą. Taip lygiai amerikiečių įvairios tarybos ir statistinės žinias renkanti šitaigos prieš rinkimus dažnai skelbia, koks gyventojų nušimtis palankesnis vienam ar kitam kandidatui, kiek piliečių žus ilgesnio savaitgalio ar didesnių švenčių metu eismo nelaimėse. Jų visuomet daugiau ar mažiau žūsta; bet ar tai turėtų reikšti, kad yra ir savonariskai palandenčių po mašinomis, kad užpildytų numatytyjų žūti skaičių?

Amerikiečiai nuolat mini ir giriasi savo „gyvenimo būdu“. Bet tai nėra tas pats, kas tautybė. Jei ateivis ir pasisavina šio krašto papročius, jam nėra reikalo dėl viso to paaukoti savo tautybę. „Lengvai prisilimama kalba, apdaras, būznis, netgi pažiūra, tačiau pilnas susiliejimas tegalimas tik praradus tautinę sąmonę ir sielą“ (P. Gaučys). Airis, būdamas amerikiečiu, moka išlikti ir airių. Žydas amerikietis nepraranda savo žydiškumo. O lietuviui, kuriam reikia ir būtina išlikti, nes jie planingai naikinami, labai sunkiai sekasi.

Todėl nusakant Liet. Bendoruomenės uždavinius, „ėjimo su gyvenimu“ sąvoką reiktų papildyti taip, kad ji reikštų tautiečio sugebėjimą eiti savitu keliu svetimame krašte ir neįprastoje aplinkoje; visa, kas pakliudę randama tinkama, prisitaikant saviems reikalams, o visa, kas bloga, aplenkiant arba atmetant. Praėjus 15-ka metų po įsikūrimo rūpesčių, pastangų

prisitaikyti ir aprimus kovai (lietuviu likti ar „kuo kitu“ tapti) ar jau ne laikas pagaliau dvasinei pusiausvyrai atstatyti ir atgauti normaliam kvėpavimui?

Nesidairykite nutautimui pateisinimo ir lietuvybei pakaitalo mokslinėse teorijose, bet, prasidėjęs mokslo metams, naujomis akimis pažiūrėkite į savas mokyklas, kurios mūsų jaunimui teikia dvasinės tvurmės išlikti savimi.

Didelį ir svarbų darbą atliko Liet. B-nės žmonės — judrieji laikraštėtininkai. Skraidydami po Čikagą ir jos apylinkes, jie varstė šeštadienių mokyklėlių duris, kaišiojo nosis į stalčius ir spintas, kur sudėti šių liet. švietimo židinėlių įsikūrimo ir veiklos rašiški duomenys. Domėjosi mokinių prieauglio ir nubyrėjimo priežastimis. Jie klausinėjo mokyklėlių vedėjus ir mokytojus, teiravosi apie medžiaginę pasirtį, tėvų nuotai- kas, vyraujančią mokykloj dvasią. Tuo būdu tėvams ir visai liet. visuomenei pro atdaras klausų duris pirštu priekšamai rodė vargo mokyklėlių darbo sąlygas, jų pastangų svarbą ir joms paramos reikalingumą.

Mokslo metų pradžios proga Liet. B-nė, šiuo akivaizdžiu būdu primindama mūsų pareigas tautai ir jaunimui, kalbina lietuvių tėvą - motiną kartą per metus, nuošaly palikus rūpesčius ir reikalus, atsikreipti į svarbiausią savo pareigą — vaikų ateitį. Iš gausių ir nuodugnių pranešimų (reportažų) matome, kur maža mokinių, o kur lėšų, kur ankšta dėl vietos stokos. Visur pagrindinis nusiskundimas — mokinių trūksta. Čia pati didžiausia silpnybė; jei būtų pakankamai norinčių mokyti, atsirastų ir sąlygos. Apytuščios klasės, be abejonės, reiškia ne tik tautinį liet. visuomenės neįturtumą, bet taipgi ir jos kultūrinį nuosmukį. Kai kur trūksta ir mokytojų. Pasigėrėti- ni belgi nuo seniau dirbančiųjų mokytojų ir vedėjų pereiškimai, iš kurių švyti noras, nepaisant menko piniginio atlyginimo, stengtis, kad tik lietuviško medžio atžalos nenunyktų ir nenu- džiūtų, negavę šaknims ir kamienui tekančių sulčių.

Ar tėvai, pabėgėliai iš savo krašto, kur slopinama tautybė, galės, neatsiliepę į šį kvietimą, lengvai numoti ranka ir užmerkti, kad nematyty atvirų liet. mokyklėlių durų? Ar galės užsikimšti ausis, kad negirdėtų jų kvietimo?

Tik tautiškai tvirta šeima ir liet. mokykla pajėgs išauginti ateities lietuvių, kurį jokia naujovė ar gerovė, visuomenėje padėtis ar einamosios pareigos, kur jis betūtų, nepajėgs išstumti iš vėžių; kuris, besinaudodamas prabanga ir mokslo šviesa, sugebės ir lietuviu būti, kuriam tautybė nekludys „laimės siekti“.

Senoji vargo mokykla, vadovaujama prastuolių daraktorių, išugdė pirmuosius kovotojus už tautos gyvybę ir laisvę. Nutautimo vėžys ir tėvynės vergija aniems uždaviniams įpraeigoja ir dabartinius lietuvybės židinė-

lius čia, išėivioj. Svetimoje žemėje jiems tenka ugdyti ištikimus tautos sūnus ir dukras ar net būsimą Lietuvos pilietį; sklėti naują lietuvių — ne šiltadaržio gėlę, kuri, ištraukta iš stiklinės pastogės, tuoj suglebtų, bet, ir persodinta į savo krašto žemę, vėsliai augtų ir žaliuotų.

Anuomet savo mokyklose tėvynėje nebuvomė numatę ateities išėivystės. Dabar dažnai esame neatsparūs, nepakankamai užgrūdinti spirtis svetimybei. Mūsų tautinis nugarkaulis, atėjęs patikrinimo valandai, pasirodė per silpnas.

Prieš kiek laiko viename įėvuitų „Laiškų Lietuviams“ rašiny buvo neigiamai aptariamas mūsų patrijotizmas neva jis esąs tik savosios žemės meilė. Todėl, kai tą žemę nustoja- me po kojomis jaute, mūsų tautinis nusistatymas sumenkes. Tad čia, išėivioj, be savos žemės išaugintas lietuvis turės būti pionieriškos dvasios, sąmoningas ir ištvėringas tautietis. Gal šiose mokyklėlėse, svetimųjų vandenu apsuptose salelėse, išaugs naujas lietuvis, kuris tautybę jaus savo širdyje, o Lietuvos žemę mokės, anot poeto, mylėti iš tolo.

Vis labiau ir plačiau jaunimo tarpe siaučiant nusikaltimams ir ligsiol vis nesurandant priemonių šitam šėlimui sustabdyti — mūsiškės mokyklėlės šalia liet. švietimo tampa labai svarbiais dvasinio sveikatingumo židiniaiis. Čia vaikai savaime pajunta visai kitą dvasią, kitus papročius, pamažu įgyja daugiau vidinės savitvardos, pajunta ir pradeda suprasti savo padėtį visuomenėje ir pagaliau pareigas savo tautai. Šitie dalykai skatina mažo žmogaus neramybę nusistoti, lyg atsikvošėti — kaip tos pavasarį puojančios vandens srovės galį gale aprimsta, subėgdamos į gilesnio upelio pastovesnę vagą. Net ir tiems tėvams, kurie jau nebesijaucia esą lietuviais (ar tik dedasi jais nesą) jau vien tik praktiškai savo vaiko dorinės apsaugos sumetimais būtų neišmintinga jį nukreipti nuo šeštadieninės mokyklėlės. Tik čia galima tikėtis atsverti įtaką svetimos mokyklos, kur būna daugiau progų įsimesti blygybės antkri- čiai iš gatvės ir iškrėpėlių draugijos.

Šiandieninė vad. „modernioji pedagogika“ atrodo jau bus priėjusį liepto galą, prisigyrvenusi visiško bankroto: jaunimo auklėjimas atiteko psichijatrams ir policijai! Bejėgiai tėvai dabar teiraujasi jų nuomonės ir patarimo, sprendžiant vad. jaunimo „problemas“. Kai čekagiečiai praėjusią vasarą paklausė vyresnįjį viešosios tvarkos pareigį, kuo jis galėtų paaškinti jaunųjų plėšikavimo ir siautėjimo padidėjusį įkarštį, atsakė, kad esą atostogų laikas — jaunimas neturįs ko daugiau prasimanyti. Atseit, nenusiminkite, piliečiai! Praėjus atostogoms, visi tie padaužos vėl susirinks į mokyklas ir mieste bus ramiau. Gražus įvertinimas šio krašto mokykloms — nėra ko ir sakyti!

O ir mokslo metai dabar pa-

sidarė papročiu pradėti gana „išskilmingai“ — su riausėmis, butelių svaidymu ir langu dau- žymu, kolegijų jaunimui susispietius kur nors pajūriū vasarvietėje, kur žmonės ieško ramaus poilsio. Tokioms „ceremonijoms“ suvaldyti kartais nepakanka net vietinės policijos — reikia šauktis pagalbos iš kitur.

Daugybė šurpiaušių nusikaltimų dabar vyksta iš neturėjimo ką veikti, ko nusitverti, kur jaunystės pajėgos eikvoti. Pora 13-kos metų vaikų patys ugnia- gesių inspektoriumi prisipažino per 6 mėnesius užkūrę 42 gaisrus Rogers Park apylinkėje, nes nebuvę ką kita daryti . . . Kiti vėl dėl to paties nesutramdomo nuobodulio įnikę gatvėje augančio medžio žievę lupiti. O tėvai ir mokytojai nieko nesuranda jaunuoliams į rankas įduoti, už ko šie užsikabinti, susitūrėti galėtų — jokio organizuoto darbo, užsiėmimo ar padorių pramo- gų. Vertybes, idejas, kaip ir pa- čias pramogas, paliko pasirinkti patiems paaugliams. Tačiau jaunimas vis tiek neliko be autoritetų ir pašalinės paskatos. Kai įtaka išsprūsta iš tėvų mo- kytojų ir dvasininkų rankų — ji atitenka sumanesniems ir dragesniems „vadovams“.

Veltui Al. Mackus savo „Au- gintiniuose“ šaukia prieš kojų mazgojimo nusizėmimą. Kojos plaunamos dar su didesniu užsidegimu tik jau kitos rūšies „apaštalamis“. Ir ne tik mazgo- jamos, bet net bučiuojama žemė, kurią naujujį „pranašų“ (Beatles) kojos palietė. Čia ne tik jaunų, blūdiujimo apimtų, mergaičių atvejis. Šitaip vyksta ir kitose gyvenimo srityse, kur gal tik santūresniu būdu garbi- nami madingi stabai.

Kai nuolat agituojama atsisa- kyti senųjų idealų, juos pakėičiant „naujaisiais“ ir kai verty- bių pasirinkimas vyksta laisvajai, tai nusižūrima dažniausiai į blygybes. Veltui dabar psichija- trai nustebusius tėvus ir švie- tėjus ramina, kad, girdi, šis kvailiojimas esanti tik laikina liga. Bet kas žino, kokia „liga“ užeis po šitos, dabar siautėjan- čios? Antra vertus, kiekviena li- ga nepraėina be pasekmių: jį silpnina lygiai kūną, kaip ir dvasinį atsparumą.

Jei medicina žmogaus kūno profilaktikai skiria didelės reik- šmės, tuo labiau dvasinė ir doro- vinė apsauga, užbėgant už akių, yra kur kas svarbesnė. Tačiau perdėta autoriteto baimė ir laisvo pasirinkimo propagan- da trukdo blygybę sutūrėti, kol ji dar neįsigalėjęs. Šia padėtimi labai lengvai ir pelningai nau- dojaši visokios rūšies „naujos dvasios“ misijonieriai. Jie nei kiek nesidrovi ir nejaucia atsaku- mo, pelnydamiesi iš jaunų žmonių nepatirties jų atvirumo, imlumo įspūdziams ir heprin- cipiskumo.

Grįžtant prie savų šeštad. mo- kyklėlių, kurias galime laikyti savo kūriniaiis, kuriose šėimi- ninkaujame patys, mano nuo- mone, ne pro šalį būtų šalia tau- tinio švietimo įsivesti dar ir auklėjimo pusvalandžius, kur tinkamu ir apmąstytu būdu au- kletiniai būtų lenkiami ir pra-

(Nukelta į 3 psl.)

PSICHOLOGIJOS PATARĖJAS

Paremtas pedagogų psichologų mokslinių tyrimų duomenimis
Redaguoja Med. Doktoras Jonas Adomavičius,
Amerikos Lietuvių Vaiko Ugdymo Draugijos, Inc. — Alvudo atstovas

Tėvų ir vaikų bėdos

Klinikinis psichologas prof. Albinas Liaugminas, Ph. D., Chicago, Ill.
(Alvudo Kultūrinio Penktadienio paskaitos dalies santrauka)

Nepamirškim, kad ne tik tėvai turi bėdas su vaikais, bet ir vaikai turi bėdų su tėvais. (Gyvenimo faktas)

Tik iš tos bėdos su tėvais vaikai darosi nepaklusnūs. Ne tik tėvai esti skriaudžiami, bet ir vaikai turi bėdos su suaugusiais. Vaikai pajunta bėdą todėl, kad jie jaučia, kad jų natūraliniai reikalavimai nėra patenkinami. Kad vaikas galėtų, kaip auganti būtybė, normaliai vystytis, jis pirmiausia esti reikalingas saugumo, meilės ir saviveiklos.

Gali kam atrodyti keista — kuris gi vaikas yra nesaugus. Tikrumoje, vaikas yra jautrus — jis pajunta nesaugumą esant tada, kai tėvai jį nekreipia dėmesio.

— Na ir čia dabar pasakė — kaip tėvai gali į vaiką dėmesio nekreipti — juk tai jų vaikas, — prieštaras ne vienas.

Neužmirškite nė vieno savo vaiko!

Kartais mums atrodo, kad mes kreipiame į vaiką dėmesį — mes savoje širdyje jį mylime. Bet vaikas iš ko kito sprendžia apie mūsų meilę jam. Jis tuoj supranta, kad mes jam mažiau dėmesio kreipiame nei anksčiau.

Kada tai įvyksta? Tai atsitinka, pvz., kai gimsta naujas vaikas šeimoje. Tada visų dėmesys nukrypsta į naujagimį. Visi apie naujagimį supuola — ir tetos, ir dėdės ir kas tik ateina. Visi naujagimio akimis, plaukais ir išvaizda gėrėsi. Tada pirmasis vaikas, — jau 5-6 metų turįs, esti tarsi užmirštas. Jis pradeda pavydėti. Pirmiausia jis ima nekęsti to savo naujai gimusio brolio ar sesutės. Po to jis pasijunta užmirštas.

Saviveiklos laisvė drausmėje
— vaikui ramtis

Kai ir dėl kitų dalykų tėvai nekreipia į vaikus dėmesio,

“NAUJIENAS” SKAITO VISŲ SROVIŲ ŽMONĖS: DARBININKAI, BIZNIERIAI, PROFESIONALAI, DVASININKAI, VALSTYBININKAI, MOKSLININKAI JIE ŽINO, KAD “NAUJIENOS” PADUODA TEISINGIAUSIAS ZINIAS IR GERIAUSIUS RASTUS

Jeigu nori sužinoti naujusias ir tikriausias žinias, kas dedasi pasaulyje ir okupuotoje Lietuvoje — skaityk dienraštį “Naujienas”.

pastarieji gali pasijusti apleisti. Taigi, vaikas reikalauja saugumo, meilės, šilumos — kiekvieną motina tai žino, bet ne kiekvieną sugeba tai vaikui suteikti.

Be to, kiekvienas vaikas turi turėti saviveiklos laisvę. Vaikas turi pats daryti daug ką. Pvz., parodyk jam kaip rankas plautis, o paskui — leisk jam pačiam tai atlikti. Leisk jam atnešti daiktą, o pati eik iš paskos žiūrėdama, kad jis neparkluptų, nesudaužytų. Vaikas pajus, kad jis pats tai galėjo atlikti. Jam tai yra labai didelis dalykas. Jis tuo darbu ūgdosi. Jis per darbą suaugusiųjų priežiūroje eina pirmyn. Rodos, menkas dalykas išmokyti susisagstyti rūbus — vaikui tai yra didelis mokslas. Tada derinasi jo judesiai. Jei motina už vaiką viską sagstys, jei jam pieną visada atneš, viską už vaiką padarys — gatavai papenės, antės kiekvieną lėkštelę, viską motina užsagstys, atsagstys, visad už vaiką nuneš ir nuolat iš paskos vaiką seks, tai vaikui liks tik dvi galimybės kaip elgtis.

Tos vaiko elgsenos galimybės priklauso nuo vaiko charakterio — temperamento. Viena galimybė — vaikas rezignuoja visiškai: “Jeigu šitaip — aš grįžtu į kūdikystę — atgal” — maždaug šitaip nusiteikia vaikas. Tas reiškia: “Aš nieko nedarau — už mane padarys mama”. Iš čia vystosi tie pasyvieji vaikai.

Kitas vaikas, kuris turi prasiveržimo dvasią — temperamentą, kuris yra energingesnis, tas pradeda keršyti. Jis stengiasi prasiveržti pro tėvų sudarytą užtvartą. Toks vaikas pasidaro sukilėlis. Pirmuoju atveju, vaikas visiškai sustoja vystytis dvasiškai.

Kiekvieną darbą parodyk ir leisk pačiam vaikui jį atlikti!

Pirma parodyk kaip kiekvieną darbą atlikti, o po to leisk vaikui pačiam daryti. Jei blogai vaikas daro, vėl parodyk ir vėl leisk jam pačiam daryti. Pvz. vaikas žaidžia, juda ir juda visą dieną. Jam ir reikia žaisti ir judėti. Bejudėdamas jis išmoksta. Pvz. pirmųjų metų gale vaikas pradeda lėliuoti: ta-ta-ta, la-la-la kartoti. Motina džiaugiasi tuo. Visą laiką vaikas kartoja tuos pačius skiemenis lyg kokią dainą. Kam tas vaikui reikalinga? Tuo vaikas lavina savas kalbines funkcijas. Jos ryt, poryt, ar po kelių mėnesių, bus

reikalingos jau vienam kitam žodžiu išarti. Trijų ar keturių metų vaikas jau galės sakinius sudaryti. Tada jis kalbės su žaislais vienas.

Vaikas turi lavintis mintis išreikšti žodžiais

Vaikas kalba ir kalba vienas su pagaliukais, su daikteliais. Jeigu sueis 2-3 vaikai žaisti, tai gausim monologus dviese. Vienas kalba ir antras kalba tuo pačiu metu — ir nė vienas neklauso. Arba pirmas klausia antro, o tas, vietoj atsakymo, savu ruožtu klausia pirmąjį. Ir visą laiką taip kalbasi. Kam tas vaikui reikalinga?

Vaikui reikia kalbėti sakiniais, kad jis galėtų išreikšti savo minčių srovę žodžiais. Pro vaiko galvą teka nuolatinė srovė minčių, jis lavinasi išreikšti tas mintis žodžiais. Tai nėra lengva, kaip iš pirmo žvilgsnio kai kam gali atrodyti.

Ir mes, suaugusieji, kartais daug minčių turim, o išreikšti jas nevisada galim. O kitas iš nieko padaro puikiausią kalbą. Įvairiom progom pakalbėti ne kiekvienam sekas. Šita technika yra gana sunki. Tokiu būdu vaikas turi būti leidžiamas veikti. Kai jam šitaip lavintis užkirsi, jis pasidarys sukilėlis šeimoje.

Pasiskaityti: Prof. A. Liaugminas, Ph. D.: Neklusus vaikas, Alvudo leidinys Nr. 2.

EINANT...

(Atkelta iš 2-ro psl.)

tinami suprasti darbo reikšmę, gerbti svetimą darbą, saugoti ir mylėti gamtą, suprasti pareigos ir atsakingumo reikalą, mokėti santykiuoti su draugais ir suaugusiais ir t. t. Jei šių dalykų pradmenis bus kas jau iš namų atsinešęs — tam nepakenks; o, jei ne, — tam bus labai naudinga, nes be šių pagrindų žmogus, nebūdams laukiniu, sunkiai galės išsiversti. Svetimųjų mokyklos nevisada ir apskritai vykščiai teikia šia linkme paskatų.

Ir Alvudo steigėjas dr. J. Adomavičius, primygtinai ragindamas liet. tėvus šviestis “šių dienų mokslo šviesa”, vis dėlto pripažįsta, kad mūsų močiutės sugebėjusios savo vaikus išauginti padoriais žmonėmis. Tiems “naujojo mokslo” žiburiams spiginant, dabartinio mūsų jaunimo keliai ne ką tešviesėja...

Čikagos miesto ir apylinkių liet. mokyklėlių aprašinėtojas J. Vaičiūnas seneniai paskelbė vienos mokytojos patirtimi paremtą teiginį, kad liet. šeimose, kur tebėra močiutės ir tetos, vaikai ne tik gražiai šneka lietuviškai, bet jie šiaip geresni ir išmokyti dalykų, kurių neteikia mokykla. Tačiau tik retos šeimos gali džiaugtis šiuo naminių auklėtojų pagalba.

Geriau turėti auklėjimo mokykloje, negu policininką prie jos vartų! M. Šnarienė

NELAUKITE - RYTOJ GALI BŪTI PERVELU!

Jei norite užsitikrinti nuo ugnies namus, baldus, automobilius, ar šiaip ką apdrausti, reikalaukite agento, arba brokerio, kad jis parūpintų jums polisą per mūsų kompaniją. Nelaimel ištikus, neturėsite jokių nemalonumų.

“Mes esame pirmaklasiai nariai Chicago Board of Underwriters”

O'MALLEY & McKAY, Inc.

222 WEST ADAMS STREET KAMBARYS 1043
Telefonas: Central 6-5206

Generaliniai Agentai šių Kompanijų:

COLUMBIA INSURANCE COMPANY
PEARL ASSURANCE COMPANY
LUMBERMEN'S INSURANCE COMPANY
MASSACHUSETTS FIRE & MARINE INSURANCE CO.
MICHIGAN FIRE & MARINE INSURANCE COMPANY
AMERICAN AUTOMOBILE INSURANCE CO.
MASSACHUSETTS BONDING & INSURANCE CO.

COSMOS PARCEL EXPRESS CORPORATION

Patikima ir žinoma firma Amerikoje, turinti daugelio metų patyrimą leidžiamiesiems siuntiniams į USSR

PRANEŠA:

Eilėje garantuojamų užsakymų sovietinės gamybos prekėms, kaip tai: AUTOMOBILIAMS, SALDYTUOVAMS, TELEVIZIJOS APARATAMS ir kt., pats gavėjas gali pasirinkti dovanas už bet kokio dydžio sumą.

Jūs taip pat galite užsakyti MAISTO PRODUKTŲ DOVANAS giminėms, esantiems USSR. Pristatymas skubus iš produktų sandėlių, esančių SOVIETŲ SAJUNGOJE. Kainos prieinamos.

Katalogų prašykite bet kuriame mūsų skyriuje arba Vyriausioje Įstaigoje:

45 West 45th Street,
New York, N. Y., 10036, Room 1101

Tel. CI 5-7905

PIRKITE JAV TAUPYMŲ BONUS

Lietuvių Profesorių Draugijos suvažiavimo dalyvių grupė.

LIETUVIŲ PROFESORIŲ SUVAŽIAVIMAS

Lietuvių profesorių draugijos Amerikoje (LPDA) suvažiavimas įvyko 1964 m. rugsėjo 13 d. Jaunimo Centro name, Claremont g-jė Nr. 5620, Čikagoje.

Ši D-ja yra vienintelė organizacija, suburianti akademinį mokymo darbą dirbusius ir dirbančius lietuvius. Jos nariais gali būti ir kitose šalyse gyvenę lietuviai profesoriai. Amerikoje ši D-ja pradėjo veikti 1950 m. vasario mėnesį. Jos centro valdyba iki šiol yra Čikagoje, kur yra didžiausias lietuvių visuomeninis, organizacinis ir kultūrinis veikimas. Tačiau D-jos V-ba gali būti ir kitoje vietovėje, jei atsirastų tinkamos sąlygos, pvz., V-bai būtų išrinkti nariai, gyvenę kitoje vietovėje. D-jos narių visuotini suvažiavimai pradžioje vykdavo kas metai, tačiau nuo 1957 m. jie šaukiami kas antri ar tretį metą, nes toli gyvenantiems D-jos nariams dažnai vykti į suvažiavimus yra sunku ir išlaidinga. Jo rinktieji organai: valdyba, revizijos komisija ir garbės teismas pateikia suvažiavimui savo veiklos ataskaitą. Suvažiavimas nagrinėja ir sprendžia D-jos pagrindinius reikalus, nustato tolimesnes veikimo gaires ir išrenka D-jos organus.

Šį suvažiavimą, kuris yra 11-sis iš eilės, atidarė LPDA V-bos pirmininkas prof. Stasys Dirmantas.

Pirmininkui paprašius, suvažiavimas atsistojimu ir susikauptimo minute prisiminė ir pagerbė kadencijos laike mirusius D-jos narius - profesorius: dr. Povilą Stančių, Albiną Tarulį, Mykolą Biržišką, Viktorą Biržišką, Matą Krikščiūną ir Stasį Kolupailą.

Pirmininkas suvažiavimui pristatė D-jos nariais įstojusius ir suvažiavime dalyvavusius: prof. V. K. Jonyną ir prof. Ad. Varną.

Suvažiavimą sveikino raštais šie D-jos nariai: LPDA garbės narys Steponas Kairys - Kaminskas, Pranas Dailydė, Juozas Rauktytis, Juozas Žilevičius, dr. Aleksandras Broel-Plateris, Ignas Končius, kun. Tomas Žiu-

raitis, Petras Gruodis, Alfonsas Jurskis ir Vytautas Petraitis.

Į suvažiavimo prezidiumą buvo pakviesti: prof. med. dr. Juozas Meškauskas pirmininku ir prof. Jonas Jasaitis sekretoriumi.

LPDA V-bos pirmininkas, prof. St. Dirmantas padarė platesnį V-bos veiklos pranešimą. Apžvelgęs D-jos įsteigimo aplinkybes bei sąlygas, jis išskėlė D-jos tikslą ir svarbių lietuvių kultūriniam gyvenimui išeičioje. Valdyba nuolat daro pastangas suburti visus lietuvius, kurie dirbo ir dirba mokymo darbą universitetuose ar tam lygiuose mokslo įstaigose, į savo organizaciją akademiniam, profesiniam bei tautiniam solidarumo bendradarbiavimui, ir kad lietuviai akademikai būtų organizuoti atstovaujami Lietuvių Bendruomenėje. Čia nurodė, kad D-jos nariai pavieniai yra gausiai įsijungę į lietuvių visuomeninį darbą, dalyvaudami ir kitose organizacijose, kultūrinuose rengimuose, ir skaitlingai bendradarbiauja Lietuvių Enciklopedijoje. Be V-bos posėdžių ir kitų D-jos reikalų, ypač pirmininkui reikėjo dažnai D-jai atstovauti lietuvių bendruomenės ir organizacijų ruošiose sueigose bei iškilnėse; be to, dažnai reikėjo lankyti paliečius ir sergančius D-jos narius, rūpintis jų reikalais, ir staigiai sunkiai susirgusiems net parūpinti skubią pašalpą. D-ja turi įsteigusi savišalpos fondą. Dėl to į V-bos pareigas įeina rūpintis pašalpos ir pagalbos reikalingais nariais. D-jos įsipareigojimai yra platūs ir jos V-bai yra uždėtos didelės bei atsakingos pareigos. Kiekvienas D-jos uždėtų pareigų vykdymas yra surištas su išlaidomis. Tačiau jaučiamas nemalonus negalavimas, nes D-jos pajamos yra apribotos ir kuklios. Jos svarbiausias pajamų šaltinis yra nario mokestis, įnašas savišalpos fondui ir laisvos aukos. Tačiau, deja, ne visi nariai savo pažadėtus įnašus laiku atlieka. Dėl finansinės stokos V-ba net neturi pakenciamos palatpos posėdžiams ir kitiems reikalams. Tai visa didžiai truk-

do ir apsunkina V-bos veikimą, ir dėl to tūlas geras sumanymas lieka neįvykdytas. Tad ir šia proga D-jos vardu nariai yra kviečiami ir raginami savo išpareigotus įnašus nedelsiant atlikti. Už kiekvieną auką D-jos kultūriniam darbui paremti V-ba iš anksto dėkoja.

Šios kadencijos laike V-ba išleido savo antrą leidinį "Lituanistika". Tai yra pirmoji knyga, kurioje yra išspausdinti Pensilvanijos universiteto bibliotekoje esami Lietuva ir lietuvių tautą liečią veikalai. Šis darbas bus tęsiamas ir papildomais leidiniais bus spausdinami kitose bibliotekose esami lituanistikos veikalai. Lituanistinių knygų sąrašas ir nurodymas, kur jos randamos, yra ir lietuviams ir ypač sveitimaučiams svarbus informacijos šaltinis, ruošiant darbą apie Lietuvą ar lietuvių tautą. Šį leidinį beruošiant, didžiausias nuopelnas tenka D-jos nariui prof. dr. V. Maciūnui, sudariusiam kalbamos bibliotekos lituanistinių veikalų kartoteką. Kaip leidėjų pratarmėje pasakyta, šio rinkinio lituanistinių veikalų pagrindą sudaro iš Europos gauta vertinga dr. Jurgio Šaulio biblioteka. V-bos pirmininkas prof. St. Dirmantas, vicepirm. M. Krikščiūnas ir dr. P. Mačiulis atliko medžiagos galutiną sutvarkymą ir perraišymą; leidinio išspausdinimu daugiausiai rūpinosi prof. St. Dirmantas. Šio leidinio išspausdinimą lėšomis parėmė dr. P. Jaraš ir prof. A. Milaknis, paaukodami po 100 dol. Ir šioje vietoje D-jos vardu jiems išreikiama nuoširdi padėka. Leidinys yra 25 iš 17 cm. formato, turi 119 psl. ir rodyklės pusi. Joje yra alfabetiškai išspausdinti 3.068 veikalai. Jų tarpe yra gana retų ir svarbių Lietuvą ir lietuvių tautą liečiančių veikalų, pvz. David Lucas: Preussische Chronik 1812—17; Dnevnik Liublinskago Seima 1569; Johannes Voigt: Geschichte Preussens... 1827-39; Antoni Prochaska: Codex epistolaris Vitoldi, Magni ducis Lithuaniae 1376-1430; Acta Borussica 1731; Scriptorum rerum prussicarum... 1861-74; gausiai senesnių ir jaunesnių rašytojų lietuvių ir kitomis kalbomis, beveik visi

Vydūno raštai. Kiekvienam rašto darbą dirbančiam ši knyga yra didžiai naudinga ir dėl to patartina skubiai ją įsigyti, nes egzempliorių skaičius yra nedidelis. Knygos kaina 3 dol. (D-jos nariams 2 dol.).

LPDA V-ba yra suplanavusi, ir visuotinis suvažiavimas tam pritarė, paruošti ir išleisti nepriklausomos Lietuvos Vytauto D. Universiteto veikimo istoriją. Lietuvos okupantai noriai savišalpos Vytauto D. universiteto atliktus darbus. Mūsų pareiga yra viešumai parodyti, kad lietuvių tautos kultūros kėlimui nepriklausomybės metais Vytauto D. universiteto įnašas yra begaliniai didelis. Tūlas vertingas leidinys, pvz., Dabartinis Lietuvių Kalbos Žodynas yra paruoštas Vytauto D. universiteto kalbininkų, nors okupantas jį laiko savu nuopelnu. Jei lietuviai turime įvairių sričių akademinę specialistų, ypač lituanistikos reikalams, tai jie daugiausiai yra įsigiję mokslo žinių Vytauto D. Universitete, ir jie daugiausiai veikia savo tautos kultūrai. Užtenka prisiminti "Lietuvių Enciklopedijos" leidimo faktą.

Šio milžiniško veikalą (jau išleista 31 tomas) redaktorai ir didžioji dauguma bendradarbių yra augę ir mokslus ėję nepriklausomos Lietuvos Vytauto D. universiteto dvasioje. Be lietuviško universiteto vargu būtų lietuvių tauta susilaukusi savos lietuviškos enciklopedijos.

Tad manome, kad mūsų tautos kultūros išryškinimui Vytauto D. universiteto veiklos tinkamas atvaizdavimas yra svarbus ir reikalingas.

Kaip žinoma, V-ba turi suorganizavusi LPDA knygyną, kuris po truputį auga. Jame suburiami be mokslo veikalų ir grožinės literatūros kūriniai, D-jos nariai savo privačių leidinių po 1 egz. skiria ir knygynui, bet pvz. prof. Vanda Tumėnienė savo paskutinio leidinio net didesnę kiekį paskyrė D-jos knygynui. Ir toliau leidėjai yra praškyrę savo leidinių mūsų knygynui. Ir toliau leidėjai yra prašomi neapleisti šio gražaus ir naudingo papročio.

LPDA V-bos sekretorius dr. K. Gudaitis pranešė apie V-bos posėdžius, spėjusius ir vykdytus nutarimus ir D-jos archyvinų bylų tvarkymą. Revizijos komisijos pranešimas apie D-jos kasos ir savišalpos fondo tvarkymą parodė, kad pinigine atskaitomybė vedama tvarkingai, Garbės teismas neturėjo bylų spręsti ir dėl to pranešimo nebuvo.

Suvažiavimas buvo patenkintas organų veikla ir Valdybos atliktais darbais ir išreikšė padėką ypač V-bos pirmininkui prof. St. Dirmantui.

Suvažiavimas išrinko LPDA organus sekančiai kadencijai, į V-bą išrinko sekančius D-jos narius: LPDA garbės narį Stasį Dirmantą, dr. Vytą Manelį, inž. Joną Rugį, J. Bertulį, dr. K. Gudaitį, inž. Kazimierą Paukštį ir Balį Račkauską.

Be kitų sumanymų prof. J. Meškauskas pasiūlė, kad V-ba paruoštų leidinį, kuriame būtų

spausdinami įvairūs D-jos narių moksliniai rašiniai, ir kuris galėtų būti neperiodinis, bet išleidžiamas pagal reikalą, kai tinkamų rašinių susirinktų. Esą nuomonių, kad toks leidinys skatintų narius ruošti mokslinių studijų, žinodami, kad jos bus išspausdintos, ir tuo pačiu nariai būsią daugiau suįdominami bei suburiami D-jos veikloje dalyvauti. D-jos suvažiavimas pasiūlymui pritarė ir pavedė naujai V-bai ištirti sąlygas tokiam leidiniui išleisti.

LPDA narių suvažiavimo išvakarėse įvyko Lituanistikos Instituto Tarybos suorganizuotas "Lietuvos universiteto alumnų subuvimas", kurio pelnas buvo skiriamas Lituanistikos Institutui paremti. Kaip žinoma, LPDA ikūrė Lituanistikos Institutą 1951 m. Nors Lituanistikos Institutas veikia savarankiškai, LPDA V-ba yra visuomet gyvai susirūpinusi, kad jis vaisingai atliktų savo uždavinį. Dėl to ir kalbamame subuvime aktyviai dalyvavo V-bos pirm. prof. St. Dirmantas bei D-jos narių. Subuvimo proga dalyviai padėjo gėlių prie žuvusiems dėl Lietuvos laisvės paminklo Jaunimo Centro sodelyje. Nepriklausomos Lietuvos universiteto ir kitų aukštųjų mokyklų profesorių bei alumnų vardu LPDA V-bos pirm. prof. St. Dirmantas perskaitė protesto rezoliuciją (pilnas tekstas buvo paskelbtas spaudoje) prieš dabartinio okupanto lietuvių tautos genocidą.

Dr. K. Gudaitis.

LPDA V-bos sekretorius-korespondentas

A. Miškinis rašo poemą apie emigrantus Vakaruose

Ilgai pokario metais buvęs Sibiran ištremtas, nepriklausomaj Lietuvoj garsėjęs poetas Antanas Miškinis ragina tremtinius grįžti Lietuvon. Jis "Tėvynės Balse" pasakoja, kad Lietuvoj puiki vasara, geri keliai, kad Gargždai ir Šakiai atsistatę, kad jis tuoj išleisias poezijos knyga, vardu "Arti prie žemės", kurioje tas Lietuvos grožybes aprašys... Jau įpusėjęs ir lyrinę poemėlę apie Vakaruose gyvenančius emigratus, kurie lydę nauges, dirbę skerdyklose, kasę anglis, auginę kavą... Pats ragintojas grįžti Lietuvon, žinoma, negali parašyti poemos apie savo paties išgyventas kančias Sibiro vergų stovyklose. Atsidėkodamas kompartijai už tai, kad leido grįžti tėvynėn, jis greičiausiai turi klausyti jos ir imtis eiliuoti apie tai, ko pats ne išgyveno ir apie ką net jokios objektyvios medžiagos neturi — apie tremtinių gyvenimą Vakaruose. Jo liūdno, iš jau suseusio veido žvelgiančios akys "Tėvynės Balse" lyg norėtų pasakyti — netikėkit tuo, ką aš čia rašau ir ką žadu rašyti... (E).

AUKOKITE PATYS
IR PARAGINKITE KITUS
AUKOTI NAUJIENŲ MAŠINŲ
FONDUI

M. ŠILEIKIS

Rugiapūtė

Iš Kalvarijos miesto istorijos

Kai Varšuvoje įsikūrė (po Vienos 1814 m. traktato) Lenkų karalystės vyriausybė, priklausanti Petrapilyje gyvenančio Rusijos imperatoriaus žiniai, tai atsirado daug reikalų dažnam susisiekimui. Tada buvo praveistas tarp šių miestų patobulintas "pašto kelias". Tasai kelias ėjo pro Kalvariją. Tai buvo pirmasis čia akmeninis kelias, plentas. Jį statė kelerius metus ir buvo baigtas 1829 metais. Prie šito plento kas trys mylios (21 km) vis buvo įrengtos pašto stotys, pašto rūmai. Išvažiavus iš Kauno pirmoji stotis buvo Veiveriuose, antroji Budkoje (dabar Ažuolų Būda), trečioji — Marijampolėje, ketvirtoji — Kalvarijoje ir t. t. Iš Marijampolės šito plento šaka buvo pravesta į Vokietiją. Taigi pašto stotys buvo Vilkaviškyje ir Kybartuose. Visų šių stočių rūmai buvo vienodi...

Pradžioje tuo pašto keliu važinėjo vyriausybiniai pareigūnai ir tarnautojai ir buvo važiojama negausi korespondencija. Kai 1854 ir sekančiais metais buvo pastatytas 1010 verstų ilgio geležinkelis tarp Petrapilio ir Varšuvos ir jo šaka 160 verstų ilgio iš Vilniaus į Kybartus, tai pašto plentas liko reikalingas tik vietiniam susisiekimui.

Štai pasaka, kokių keleivių tuo pašto keliu pasitaikydavo važiuoti. Kartą buvo į Kalvariją pranešta, kad pravažiuos aukštas valdžios pareigūnas, kažkoks generolas — rusas. Jis stotyse turėjo būti iškilmingai priimtas ir tolyn važiuoti išleidžiamas. Buvo tai vasaros metu. Buvo pavakarė. Atvažiavo iš Marijampolės su daugeliu palydovų ir pagal planą po iškilmingo pasveikinimo turėjo vykti į Suvalkus nakvynės. Važiuoti buvo pakinkyti fajetonai. Tik nei iš šio, nei iš to keleivis pasisakė, kad toliau nevažiuos; čia Kalvarijoje nakvosias. Miesto magistratas ir pašto viršininkas turėjo nepramatyto triūso ir išlaidų su keleiviams vakarienės ir nakvynės paruo-

šimu. Aukštasis valdininkas nuvestas į nakvynės patalą, pareikalavo atvesti jam padėti nakvoti tą jauną merginą, kurią jisai sutikimo metu matė šalia viršininko stovinią. Tai buvo pašto vedėjo duktė, jauna mergina. Jos dailumas, pasirodė, patraukė "keleivį" Kalvarijoje nakvoti. Šiurpas nukrėtė paštininko šeimą. Neklausysi — išmes iš tarnybos. Paklausysi, gal paaukštinią tarnyboje gausi, pažintis atsiras, jei jau dėmesys mezgasi. Nuėjo duktė keleivį pašnekinti, o tasai ją ir pasiliko visai nakčiai. Dar saulei netekėjus, aukštasis svečias, palikęs šnekintoją guolyje, greitai išsiskubino tolyn važiuoti, kad pusryčiams spėtų į Suvalkus, kaip plane buvo nustatyta. Lipdama iš guolio, duktė rado lovoje dvidešimtis penkrublinę (pinigą). Ji parodo motinai, motina tėvui. Tėvas duoda "keleiviui" pinigą ir sako: "tur būt, būsite pametę, nes štai moterys rado..." O keleivis pinigą neima ir sako: "Kas? maža?! Aš kekšėms niekur daugiau neduodu". Ir sėdęs į pašto fajetoną nuvažiavo tolyn. Tai tau ir paaukštiniams! Nelisk ir dantų nerodyk, kur tu nevaroma!

Kitą kartą tuo pačiu plentu ir paštu važiavo imperatorius Mikalojus. Kalvarijos visuomenė sutarė jį pasveikinti su duona ir druska, o žydai įgaliojo rabiną tąja proga kokių tai malonių miestui paprašyti. Rabinas turėjo pasakyti "didelę kalbą". Kai imperatorius atvažiavęs į

Kalvariją persėdinėjo iš fajetoną į fajetoną, miesto įgaliotiniai pasveikino jį su duona ir druska, o rabinas priartėjęs norėjo kalbėti, bet imperatorius taip piktai jį dirstelėjo, kad ano kelnės net pašlapo. Vos ištaręs "MMM"... liko bestovįs, o imperatorius sėdęs tolyn nuvažiavo. Po to miestiečiai klausia žydų: "Dėl ko rabinas nekaltėjo su caru?" Šie atsako: "Niu, mokytas su mokytu daug nekalba. Jam mmm, tai jau ir žino ko jam reikia".

(Ištrauka ir Jono R-čio "Kalvarijos miesto istorijos").

Savo naminę vaistų spintelę reikią nepaprastai švariai ir tvarkingai užlaikyti, kaip šiame vaizdelyje parodyta: išimti visas bonkutes ir išmazgoti lentynas; patikrinti visus užrašus, kad neįvyktų klaidų, nes vaistų sumaišymas gali būti fatališkas, patikrinti, kokių vaistų trūksta ir juos papildyti kad būtų bet kokiam netikėtumui pasiruošęs.

AUKOKITE
NAUJIENŲ
MAŠINŲ FONDUI

PASIMATYKIT SU STANLEY LITVINU

APIE SAVO NAMO
INSULACIJOS PROBLEMAS

Dabar yra laikas tinkamai įrengti savo namą vasarai ir žiemai.

Mes turime išdirbtą reputaciją pilno pasirinkimo A-1 rūšies stako lentų ir namams materioly.

CARR-MOODY LUMBER COMPANY

3039 SO. HALSTED STREET — Tel.: VICTORY 2-1272

STANLEY LITVINAS, Mrg. — LIETUVIAI SALESMONAI

"Kapo" viešam kartui (Atkelta iš 1 psl.)

vakare. Vartų sargybinis išklaušė mano pranešimo, kad tiek ir tiek kalinių grįžta į stovyklą. Prasivėrė vartai, latvių sargybiniai apsisuko ir nuėjo į savo būstinę, o mes smetėme prie virtuvės barako savo rakandus ir, kojas vilkdami, išsivakšėjome kas į savo baraką atsimiti vakarienės, po rieko duonos ir durpinės kavos ir ištiesi sustiprus šnarius.

Kaip jie likviduos kaceta?

Kaip načiai kūrė ir plėtė koncentracijos stovyklą, galėjo pasakoti kiekvienas kalinys, ypač iš senesniųjų, iškalėjusių po dešimt ir daugiau metų, būtent vokiečiai, Hitlerizmo priešai. Bet kaip jie juos likviduoja, spaudžiami iš visų pusių galingų Vakarų ir Rytų sąjungininkų, tai buvo nuolatinė kalinių tema, gvildinama susėdus arba sugulus, grįžus vakare iš darbu.

Anstrų socialistas vardu Peter patardavo nelaukti jokio pasigalėjimo iš pačių aukštųjų SS viršininkų. Jie patys žino, kad jų laukia kartuvės, bet pasistengs, kad paverstų niekais kalinių slaptą troškimą sulaukti tos valandos, kada stovyklos komendantas su savo padėjėjais pakibs kartuvėse. Vyraujanti nuomonė buvo tokia, kad paskutinėi nacistų valandai išmušus, jie pradės skersti kalinius kulkosvaizdžiais ir granatomis, ir kad vargu kas iš mūsų liks gyvas. Būdavo planuojama, ką tokioj nelygijoj kovoj gali padaryti kaliniai save apginti. Geras atrodė patarimas kiekvienam kaliniui, turinčiam progos pasikalbėti su eiliniais sargybiniais, užvesti šiaip sau pašnekėsį, kad jie save nelikytų atsakingais už visą tą purvą kaceta ir kad jie neprarastų vilties išgelbėti savo kailį Hitleriai griuvus.

Pats stovyklos komendantas Hoppe ir jo aršieji padėjėjai tiek iš SS-manų, tiek iš kalinių tarpo, pasitraukė vakarų kryptim tuoj po pirmosios didžiosios stovyklos evakuacijos sausio mėnesį. Jų vietoj atsirado nauji karininkai ir puskarininkai, jų daugis su atsižymėjimais iš fronto; tai yra vyrai, kariavę su ginkluotu priešiu ir nepratę skersti ir kankinti beginklių kalinių. Jie nebuvo mūsų draugai, toli gražu. Bet mes pastebėdavome jų skirtingą elgesį, jie nerodė entuziazmo savo pareigose. Jie buvo nusiminę, bet nedeperatėsi dėl savo galvų. Šitie vargu duos įsakymą paleisti kulkosvaizdžius į išrikiuotus kalinius, ramindavomės, ir, galima pasakyti, su tam tikru pagrindu.

Tomis savaitėmis kiek sušlavav ir kaceto saugojimas. Karts nuo kartų pastebėdavome dingstant pažįstamų veidų stovykloj. Nebūtinai juos turėjo šiltinė pasmaugti. Tie, kurie buvo iš artimesniųjų vietų, Pamarėlio lenkai, Rytprūsų ir Dancigo vokiečiai, sunkiau atsilaikydavo prieš pagundą, jei susidarydavo

šiočia tokia galimybė pabėgti, nesvarbu, kad ir per frontą, į komunistų pusę. Pasigedan ir savo ankstyvesnio 2-ro bloko senūno, Paul Kuzauer, buvusio prancūzų svetimsaikių legionierio, patekusių į nelaisvę savo tautiečiams vokiečiams ir atgabento už tai į Stutthoffą. Vėliau bendri pažįstami pasakojo, kad jie nušovė bėgant. Dingo ir kelių grindimo darbo komandos "kapo", kurių vardą nepamenu. Prancūzų belaisvis Henry, buvęs stovykloj šoferiu, grįžęs iš priešpaskutinės kelionės iš Dancigo su duona, pasakojo, kad matęs Dancige pakartą kalinį, visiškai panašų į aną "kapo". Jis buvo žiaurus savo likimo draugas ir jų, emant karui į galą, nemažiau bijojo, kaip ir masinio likvidavimo.

Nutaikęs proga kartą dingo ir kitas vokiečis, vardu Adam, prieš keletą mėnesių įmestas į kaceta, buvęs kareivis, praradęs mūsų prie Staligrado vieną ranką. Jis pabėgo iš kariuomenės namo, visiškai netoli Stutthoffo. Iš ten jį ir atgabeno. Kai jo pasigedo kita rytą stovykloj, pasiuntė sargybinius į jo kaime, jį ir rado namie bemiegantį. Jį atvarė atgal, bet nei mušė, nei korė, o tik uždarė į stovyklos kalėjimą.

Mano bičiulis, anas repatriantas iš Lietuvos, su labai maža vokiško kraujo priemaisia, nuolat kurstė bėgti, kol dar laikas. Jį traukė Lietuvoj likusi žmona ir jis visiškai nesibaždė bolševikų, nors ir buvo tarnavęs vokiečių policijos daliniuose okupuotoj Rusijoje. Mes turime ką nors daryti, jis kalbėdavo, būdamas visiškai įsitikinęs, kad načiai vistik mus gyvų neišleis. Ką tokią valandą galėsime sau sakyti, jei reikės prarasti galvas, niekieko nebandytas joms išgelbėti. Tokiė buvo jo pagrindiniai argumentai.

Galvojant apie bėgimą visad atmesdavau mintį leistis kartu su visa bėglių mase į Dancigą, tikintis iš ten jūros keliu pasiekti vakarų pusę. Mes ir būdami stovykloj žinojome, kad bėga ir vokiečių kareiviai, dezertyrai, persirengę civiliais drabužiais, net moteriškais. Buvo žinoma ir tai, kad dezertyrai pagrobėdavo mažus vaikus, tikėdamiesi šitaip įtikinti dezertyrų gaudytojus ir šaudytojus, jog jie iš tikrųjų yra civiliai bėgliai. Šitaj bėglių makalynėj prie pat fronto buvo pavojingiau, negu koncentracijos stovykloj.

Jei jau bėgti, tai tik į priešingą pusę, per frontą pas bolševikus, nors ir ten būtų buvę ne pyragai.

Mūsų barake darėsi klaišku. Viršuj manęs gulęs kalinys mirė šiltinė, miegęs antroj pusėj pradžimo klieidėjo dėl tos pačios ligos. Tas pats likimas ištiko ir kalinį, miegantį priešaky manęs. Ir jie visi buvo palyginti stiprūs vyrai, seni ir su "ryšiais" kaliniai, mokėję prisitaikyti prie savo tautiečių SS-manų. Iš aplinkinių kalinių vokiečių barake nesirgo gretimojo lovoj gulįs jaunas, dirbtinė koja vokiečis Lehman, kartu su manim atgabentasis iš Rygos, kur jis palėko į bėdą, tarnaudamas vokie-

čių okupacinej administracijoje. Aš, kaip vienas iš tų stipresniųjų, buvau moht varinėjamąs pripuolamiems darbams ir retai kada begandamas koki kasnį iš šalies, gerokai nusilpau. Vieną rytą vos išsilaikiau nesingruvęs per patikrinimą. Svaigo galva, darėsi silpna, dūrė šoną. Atrodė, kad čia bus ne tiek šiltinė, kiek džiova, taipgi gerokai stovykloj paplitusi liga. Išsiskūtes iš darbu, nuėjau į kitą baraką pas šmitą, latvių krepšininką, gerai žinomą ir lietuviams iš jo pasaulinių pirmenybių Kaune. Jis buvo vienas iš nedaugelio, neseniai atsilaukęs prieš šiltinę ir grįžęs iš ligoninės barako. Paprašiau, kad jis nvestų pas latvių gydytoją, netikėtai iškilusį kalinių tarpe, kai tikroji ligoninė ir jos gydytojai, įskaitant ir mūsų Dr. Sarkų, buvo evakuoti sausio mėnesį. Latvis gydė, galima sakyti, privaciai, nepripažintas stovyklos administracijos, bet vaikštinėdavo baltu apsiauštu ir ramindavo ligonius, kuo galėdavo. Pasiturintieji kaliniai, kaip "kapai", jam atsilygindavo tai rieko duonos, tai gabaliu margarino.

Apžiūrėjęs mane, jis pasakė, kad aš dar neturiu nei džiovos, nei šiltinės. Esas krūtinėj bronchitas, kuris, šitaip ir šitaip elgiantis, susilpnėsias. Po keleto dienų man iš tikrųjų geriau pasidarė, gydytojo žodžiai mane sustiprino. Vėliau, po išlaisvinimo, tas šlubas latvių gydytojas Veinergs iš Liepojos dažnai man pasakodavo, kaip jis išsilaikė stovykloj pačiomis bianiausiomis savaitėmis, apsimeddamas gydytoju. Jo tikroji profesija buvo geležinkelietis, medicinos niekad nestudijavęs.

Tomis dienomis mano nuotaikos bėgti buvo pačios pašankausios, ir pradėjau su savo tautiečiu, anuo repatriantu, svarstyti smulkų planą. Vienoj buvusioj dirbtuvėj jis suradė iš seniau paslėptas žirkles vieloms karpyti. Tamsų vakarą, sulindę į ištuštintą baraką, karpėme storos vielos gabalą. Darėsi linksma, kai ant žemės krūto vielos gabaliukai, tartum mąkaronai. Stovyklos spygliuotų vielų užtvaros buvo elektrizuotos, tad susiradome guminės žarnos galą ir izoliavome žirklių rankenas.

Į bėgimo samokslą įtraukėme vieną draugišką lenką, jauną ir dar pakankamai stiprų vyruką, gerai žinantį aplinkines vietas. Ketvirtuoju kompanijonu ėmėme kalbinti Lietuvos žydėlį Robinzoną. Neseniai jį su kitu čekoslovakijos žydu atvarė iš Dancigo, kur jie dirbo vienoj SS būstinėj tarnais. Jo draugas iš čekoslovakijos netrukus gavo šiltinę ir mirė. Pagvėjoje reikalas bėgti ne vien nuo nacių, bet ir jų sąjungininkės — šios piktosios ligos. Planuojant mums bėgti į bolševikų pusę, kur policija dažnai sumaišo dramblių su zuikiu, Robinzonas atrodė būtų naudingas įtikinti komunistus, kad mes nesame načiai, fašistai, o tik jų aukos.

Naktį prieš bėgimą tyliai nuslinkome per stovyklą prie vir-

tuvės, kur ėjo pirmoji vielų tvora, dar neelektrizuota. Joje iškirpome skylę ir ją užmaskavome vielų gabalais. Kitą naktį turėjome pro ją išlįsti ir nusigauti prie pagrindinių užtvarų stovyklos šiaurės pusėj, kur buvo šaudykla. Ten SS-manai bandydavo kalinių gaminamus "pancerfaustus", vokiškas bazukas prieš tankus.

Apie savo bėgimo planą pasakiau tik šmitui. Atėjus vėlam vakarui, jau po patikrinimo ir laikui gulėti, blokas po bloko sulindomė į sutartą tuščią baraką. Stovykloj naktį nebėgdavo šviesos, nes nuolat pūdinėdavo sovietų lektuvai. Sargybiniai bokštuose šaudavo į kiekvieną judantį daiktą stovykloj. Dar neseniai kaip tik nušovė vieną kalinį, kuris susidaręs cigaretės galą, išėjo į kiemą jos užsidedę ir surūkyti.

Bet sutartoj vietoj ir sutartu laiku mūsų Robinzonas nepasirodė. Jis atsidavė liėkmui ir paškutinę valandą suabejojo. Mes kiti trys buvome daugiau užsidedę, ir ryžomės pradėti pavojingąjį žygį be jo. Jau buvomė prie virtuvės, ir beina lįsti pro iškirptą skylę, kaip iš virtuvės išėjo žmogus ir lenkiškai riktelėjo. Iš gretimo sargybos bokšto, esančio pačiame kieme, pasigirdo sarybino balsas, kad anas pasitrauktų, nes jis noris mums pašventinti kulkomis. Žmogus, išėjęs iš virtuvės, nebuvo SS-manas, o kalinys, bet ne eilinis, o virtuvės kapo. Mes turėjome persikabinę po kareivišką duona maišį su šiek tiek maisto kelionei. Gal būt, kad virtuvės "kapui" iš tikrųjų pasirodė, kad atėjome vogti bulvių, nes jis pradėjo mums pulti, garsiai šūk audamas, kad anas sargybinis bokšte girdėjęs: "Aš jums, kritinos, parodysiu. Bulvių užsimanė. Ar jų negavote per pietus?..."

Mes ta proga smukome už barako, paskui už kito ir dingome iš pavojaus. Sustojė klausėmės, kaip virtuvės "kapo" šnekučiavo apie mus su sargybiniu. Vėl tuščiame barake senuose šiauduose paslėpėme savo žirkles, duona maišius, ir nuduodami, kad buvome išėję tik taip orą pakvėpuoti, sulindome atgal į savo barakus. Užmigti nepasisėkė. Vakare buvo keletas mirties kandidatų daugiau, o mūsų sumanymas pabėgti nuo šiltinės nuėjo šuniu ant uodegos. Ką nors reikia daryti. Aišku, bus bandoma toliau, sutarėme su savo tautiečiu.

Po poros dienų teko vėl nešti į rėtus beviltiškai sergančius savo barako kalinius, laikinai būvusių pavietotus antrame barako gale. Tarp tų pasmerkty mirčiai pastebėjau kalinį, kurį buvau pamėgęs ir susidraugavęs. Dingus iš mūsų tarpo, pamaniau, kad jis pabėgo, niekam nėko nesaktydamas. O tikrovėj jis buvo patekęs šiltinei į nagus ir barako senūno Otto pastangomis paguldytas į antrąjį barako galą. Tai buvo priešinga stovyklos tvarka, bet tomis dienomis būdavo galima tai padaryti. Visi susirgusieji baisiai bijodavo patekti į ligoninės baraką prie krematorijos, kadangi

iš ten labai mažai kas grįždavo. Tasai ligonis, vardu Josef, buvo jaunas, atletiškos išvaizdos vyras, vokiečių iš Brandenburgo, pakliuvęs į kacetą už draugystę su lenkaite. Susitikus prausykloj, per darbo pertrauką, ar vakarais vaikščiojant po kiemą, jis visad rasdavo ką nors linksmo pasakyti ir tuo nuteikdavo žmogų.

Dabar jis buvo kitoks, jis jau matė prieš save gultinę ir vos bekalbėjo. Jis suminėjo mano vardą. Stany, kaip kad vokiečiai ir lenkai vadindavo ir... "su manim haigta". Vyras, kurie traukė ratus su sergančiais kaliniiais, buvo kiti. Mes, kurie padėjome pakratų, palydėjome juos akimis, pagalydami, kad kitame vežime galim patys būti.

Tą patį vakarą ryžomės kartoti savo pabėgimo bandymą. Nuo mudviejų atsimetė ne vien Robinzonas, bet ir anas lenkas, Franeku vadinamas. Po patikrinimo, apimtus stovyklai, tyliai išėlinome į apleistą baraką, pasiėmėm savo žirkles vielų tvoroms karpyti ir kiek paėję pradėjome slinkti.

Šį kartą pasirinkome vielą bėgti stovyklos pietų pusėj, prie 11-to barako kampo. Buvome tarp dviejų sargybinių bokštų, po šimta žingsnių nuo mūsų. Naktis buvo apsiniaukusi, bet neištisai. Karts nuo karto išlisdavo mėnulis ir atrodydavo, tartum jis pirštu prikišamai rodytu sargybiniams, kur mudu slenkame. Mes matėme, kaip vieno ir kito bokšto sargybinis vaikštinėjo savo ankštoj dėžėj ir dairėsi. Sunku buvo atsikratyti įkyri mintis, kad sekunde, kita ir pasipils į mus kulkos. Turint tik vidutiniškus, ne plieninius nervus, tokia įtampa veikia kamuojančiai, pakerta jėgas. Bet šalto proto likučiai sako veikti kiek galint atsargiau ir nesikarščiuojant. Užėjus debesiui, paslinkdavome keletą žingsnių, bet mėnulis išnerdavo per greitai, kad pasiektume vielų tvorą. Vėl glaudėmės veidu prie žemės, kad ji mus paslėptų nuo budrių sargybinių žvilgsnių.

Mėnulis vėl užslinko už debesies ir mudu baigėme ropoti paskulinį tarpą. Buvome prie tvoros, metančios ant mūsų šoki tokį šešėlį. Išsitraukėme žir-

kles ir apsižvalgėme. Sargybos bokšte dešinėj, miškelio pusėj, buvo girdėtis SS-mano žingsniai, pasirodžius mėnuliui — matėsi ir jis pats. Kairėj pusėj sargybinio nesimatė, bet mūsų nervai jį jaustė jautė, su automatinė šautuvu rankose, pasiruošusį klusniai išpildyti viršininkų įsakymą. Tarp sargybinių kairėj pusėj ir mūsų buvo stovyklos vartai, o prie jų būda su būdinčiu puskarinkiu, registruojančiu išvaromus darbus ir atvaromus kalinius. Po patikrinimo retai kada beprasiverdavo vartai, nebent grįžtant kokiai darbo komandai su pasivelavimu iš kokių ypatingesnių darbų. Jo būdoj buvo krosnis, turėjo būti šilta. Protarpiais girdėjosi iš būdos radijo garsiakalbis, duodąs žinias ir muziką. Tai turėjo mažinti jo budrumą, esantį ir šiaip daug mažesnių už sargybinių, stovinių bokštuose ir žiūrinių, kad niekas nepabėgtų.

Paliėtėme žirklemis tvoros vielas ir apsidairėme. Nepasigirdo ir nepasirodė jokie slapti signalai, kaip kad prileidome planuojant bėgimą. Prakirpome vieną vielą. Žirklių izoliatoriai puikiausiai atlaikė elektros srovę. Nukirpome antrą vielą. Liko dar dvi. Sulaikėme kvapą, pišigirdo žingsniai, žodžiai. Maža kalinių grupė, lydima vieno sargybinio, grįžo iš kaž kokio vėliaus darbo. Mūsų nervai nebeišlaikė: jau nešliauzėme, o stūros šuoliu metėmės atgal ir sukritome prie 11-to barako kampo. Girdėjome, kaip budintis puskarinkis suskaitė šešis sugrįžusius kalinius ir atidarė vartus. Pasirodė, kad tai buvo krematorijos komanda. Kol uždarė vartus, perbėgome iki kito barako ir vėl sugulėme. Čia aprausėme savo išdavikiškas rankos ilgumo žirkles ir kiek drąsesni pibėgome iki kito barako. Vėl atsiradome savo slaptosios būstinėj, apleistame barake ir tyliai pasėdėjome, kol atsileis nervų įtempimas. Dobodamiesi kito sargybinio, būdinčio bokšte pačioj stovykloj, prie virtuvės, atsėlinome iki savo 6-tojo barako ir, lyg nieknieko nebūtų atsitikę, neskubėdami ir šnekučiuodamiesi suėjome į vidų. Tie, kurie dar nemiegoje, sustojo aplink susėdusius krematorininkus. Šie kaip ir paprastai tu-

rėjo parsinėję iš SS sargybinių virtuvės neblogos vakarienės, gaunamos už savo kuklų darbą. Alkanoms akims sekant, krematorininkai, visi jauni vyrai, vokiečių kariuomenės dezertyrai, ramiai pasakojo apie tuos 6-tojo, vokiečių bloko kalinius, kuriems jie suteikė paskutinį patarnavimą.

Po dviejų nepasisekusių bandymų pabėgti, pradėjom galvoti, ar ne geriau, tai padaryti dienos metu, kada išvaro už stovyklos kokiems nors darbus, kur aplinkui šnižta bėgliai, iešką išsigelbėjimo šiame apsupime.

Ne rojus ir už stovyklos

Sovietų mašinos volas, 1944 metų vasarą perriedęs per Lietuvą ir rudenį pasiekęs Rytprūsius, gavęs naujos jėgos 1945 m. pradžioj pradėjo sparčiai riedėti toliau. Maršalo Žukovo armijos kairysis sparnas, marš. Konevoj vadovaujamas sausio 12 d. pasileido per pietų Lenkiją ir netrukus pasiekė Sileziją. Siaurinis sparnas, marš. Rokosovskio vadovaujamas, nutaikė į vokiečių atsparos punktus Baltijos pakrašty, į Karaliaučių, Pilaivą, Dancigą ir kitus miestus. Kautynių veiksmi atsiliēpa-

vo ir į mūsų koncentracijos stovyklos gyvenimą. Bet smulkiau, kas dėjosi anapus spygliuočių vielų, patyrėme ir pasitikslinome po karo.

— Pasaulyje yra milijonai alkanų žmonių, o Jungtinėse Valstybėse yra milijonai, kuriems nieko nereikia nupiaustyti nuo dviejų svarų steiko riebesnes dalis.

— Futbolo transliavimas sekmadienių pavakariais per televiziją, matyti, yra skaitomas labai naudinga naujove sveikatai, nes jei ne tai, tai daugumas amerikiečių besivalgiotų kur užmiestyje ar parkuose ir, ko gero, dar slogas gautų.

— Moterys neatrodo panašios į vyrus, ir jei mes galėtume pamatyti jų galvojimo mašineriją, beabejo, skirtumas būtų dar didesnis.

PIRKITE JAV TAUPYMO BONUS

CHICAGO SVARIAUSIAS IR MODERNISKAUSIAS DARŽAS
BUO DARŽAS
WILLOW WEST INN
AND PICNIC GROVE
83rd and Willow Springs Road
WILLOW SPRINGS, ILL.

D E M E S I O

FIRMA

Package Express & Travel Agency, Inc.

Vyr. Įstaiga

1530 Bedford Ave., Brooklyn 16, N. Y.

Tel. IN 7-5522

Pagal susitarimą su Sovietų Sąjungos Vnešpiltorg priima užsakymus iš Amerikos gyventojų dovanom, aukštos kokybės sovietinėmis prekėmis, kurios bus įteiktos be jokių muitų ar kokių primokėjimų giminėms, gyvenantiems Sovietų Sąjungoje.

Didelis prekių pasirinkimas; tarp jų automobiliai, motociklai, dviračiai, televizijos aparatai, šaldytuvai, radio aparatai, siuamos mašinos, foto aparatai, laikrodžiai, akordeonai ir t. t.

Prekių pristatymas garantuojamas per 5 iki 40 dienų, atsižvelgiant į tai, koksai daiktas dovanom parenkamas.

Reikalaukite telefonu ar raštu katalogus, kuruos gausite nemokamai iš mūsų Vyr. įstaigos.

Package Express & Travel Agency, Inc.

DONALD PETKUS

ANTHONY PETKUS

A. PETKUS & SŪNUS

NAUJA KOPLYČIA
MARQUETTE FUNERAL HOME
2533 West 71st Street

(Maplewood gatvės kampas)

GRovehill 6-2345

TOWnhall 3-2108

Pilnas laidojimų aptarnavimas, įskaitant karstą ir pasinaudojimą mūsų gražiom koplyčiom, yra nuo \$375.00; \$430.00; \$595.00; \$650.00; \$695.00; \$750.00; \$875.00; \$895.00; \$945.00; \$975.00; \$900.00 ir daugiau. Karstą galima pasirinkti koplyčioje.

GRAŽIOS INDIVIDUALINES KOPLYČIOS
MAŠINOMS PASTATYTI AIKSTĖ

Lietuviams teikiama šios rūšies patarnavimus 30 metų.

KALĖDINĖS DOVANOS Į LIETUVĄ

Norite pasiųsti ypatingas dovanas — automobilius, šaldytuvus, motociklus, radijus, akordeonus, dviračius?

Reikalaukite naująjį katalogą.

Norite pasiųsti nuosavų daiktų siuntinį? Ar pirkti prekes iš mūsų sandėlio?

Reikalaukite iš mūsų muitų sąrašą.

Norite pasiųsti maisto siuntinį — standartinį ar iš Jūsų pasirinktų maisto produktų?

Reikalaukite naująjį katalogą.

CENTRAL PARCEL SERVICE, Inc.

220 SOUTH STATE STREET, CHICAGO 4, ILL.
Telef. WA 2-9354

Skyrius: 2618 West 63rd St., WA 5-2466

Lietuviškas filmas televizijos ekrane

Jankaus "Velnio Bala" su lietuvišku Emil Jennings!

Nemažai nustebau, kai išvažiavus iš Bostono į Brocktoną, keleiviečiai perspėjo, girdi, nepamiršk ryt vakarą penkios minutės po devintai atsisukti TV 2 kanalą ir pasižiūrėti Romo Sliažo filmo, susukto iš Jurgio Jankaus novelės "Velnio bala". Būtinai neužmiršk! Lyg tai būtų įmanoma būtinai neužmiršti! Bet jei jau būtinai, tai ir prisidėjau būtinai neužmiršti ir dabar labai džiaugiuos. Beveik pora valandų anksčiau atvykau pas Laisvės Varpo išdininę Emiliją Grušienę, kuri prieš tai buvo įtikinusi, jog "Velnio balą" per TV transliuos ne 9 valandą, o pusiau aštuntą, nes taip per radiją būtų pakartotinai paskelbta.

Prasidėjo, kaip Bostone sakė — lygiai 5 minutės po devintai.

Pas Emiliją ir Stasį Grūšus "Velnio balos" televizijoje pasižiūrėti panašiai anksti susirinko būrelis "varpininkų" (Laisvės Varpo lietuviškos radio valandos rėmėjų). Štai ką pamatėme:

Pirmoji nemaža naujiena buvo, kad lietuviškas filmas leidžiamas per geriausią kultūrinės programos TV laidą 2, antra didesnė ta, kad tas filmas, lietuvių režisuotas ir sukurtas, yra BU (Bostono Universiteto) aukštai įvertintas, o trečia bene pati didžioji, kad, atrodo, Bostone greit neteksime Antano Gustaičio... Dar truputį kantrybės. Kodėl galime Gustaičio netekti, vėliau, o tuo tarpu apie patį filmą.

Romo Sliažo darbas

— magistro laipsnio darbas

Filmas, kuriam iš Jurgio Jankaus "Velnio balos" scenarijų parašė lietuviškaitė Skirmuntė Makutytė, yra Romo Sliažo mokslinis darbas magistro diplomui Bostono Universitete gauti, ir toks geras darbas, kad jo kopiją pats universitetas išsiuntė studijos reikalams į Australiją, o autoriui Sliažui davė pagyrimą.

Filmo gamintojas Romas Sliažas yra sūnus buvusio Lietuvos kariuomenės 7 pulko Klaipėdoje karininko kultūros reikalams Sliažos ir Jievtės Vanašaitės Sliažienės sūnus, baigęs Tafts College, kur studijavo literatūrą ir susidomėję filmų menu, kaip didelė galimybė kurti ir reikštis, ir baigęs Taftą perėjo į Bostono universitetą, kur toje srityje lavintis yra geriausias priemonės ir sąlygos. Šiuo metu p. Romas jau dirba su kažkuria Amerikos filmų bendrove, turėdamas galvoje ir lietuviško filmų meno puoselėjimą.

"Velnio balos" novelės turinys

Filmą Romas Sliažas susuko Bostono universiteto jam skolinata aparatūra savo mokslo ir darbo kolegoms aktoriams John McLean ir James D. Felice talkininkaujant. Baigusi Rackliffe College scenariumo autorė Skirmuntė Makutytė yra sesuo Romo Sliažo žmonos, kuri savo ruožtu yra baigusi Harvardo universiteto moterų kolegiją.

8 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL
— SATURDAY, OCTOBER 10, 1964

"Velnio bala" yra nekomplikuota novelikė, ir vyksta Lietuvoje. Tenai vienas senas "velniui dūšią pardavęs" žmogus Smalys pasipasakoja savo nužudyto brolio Anupro sūnui Stasiukui, jog jis yra jo tėvą nužudęs ir kaip jis tati padarė.

Žodžiu, gyvena du broliai, vienas geras, kitas blogas, panašiai kaip Abelis ir Kainas. Tam gerajam viskas sekasi, viskas kaip ant mielių auga — rūgsta, ūkis pilnas lūžta, turi keletą sūnų, kurių vieną Stasiuką net į kunigus rengiasi leisti, o blogajam viskas nesiseka, ir net nė vieno sūnaus neturi, tik vien dukteris, ir "Kainas" skundžiasi sakydamas: "Man Dievas sūnaus nedavė ir aš neturėjau iš ko kunigo daryti. Ar iš to kvailo sijosuoto daikto ką padarysi" ... Smalį ima pavydas, iš pavydo kyla pyktis, iš pykčio apmaudas, ir jis sykį grįžtant vėlai vakarą iš Šeduvos jomarko miške brolių kuolu užpampina ir išgirdęs iš paskos žmones parjojęs, brolio lavoną tamsoje nutempė į toliau nuo kelio miške buvusį liūną, iš senovės vadinamą "Velnio bala", ten jį nugramzdino, paskui apsimitė ar tikrai išprotėjo, nes keletą savačių išgulėjo kliežėdamas, o kai pagijo, niekas jo pasakoms nebetikėjo.

Tokia pat pasaka jis bandė įtikinti ir savo nužudytojo brolio sūnų Stasiuką, kurį tėvas norėjo išleisti į kunigus. Sutikęs Stasiuką prie velnio balos bežolinėjant (šis mėgo retus augalus ir tokius net Velnio baloje rankiojo savo botanikos kolekcijai), dėdė Smalys jam nupasakojo savo senąją pasaką, kaip su broliu arklis pardavus grįžtant iš šeduvos juos pasivijęs gražus juodas arklys, kurs brolių nuspyręs, o jį dausomis, padebesiais nusinešęs į pragarą, bet benešdamas numetęs į beržo medį palinkusį viršum giliausios "akies" Velnio balos liūne, kur jį atrado kiti iš jomarko grįžtantieji kaimynai Raudonių Baltramiejus ir Mykolas Švendrinis, ir pargabeno namo.

Matydamas, kad Stasiukas jo pasakai netiki ir pasaką baigus paklausė, "O kur yra mano tėvas?", broliūzdys išsigando, kad šis jo melą peprato ir galbūt jau žino jo nusikaltimo paslaptį, bandė ir Stasiuką prismaugęs įmesti į tą pačią Velnio balos liūno "akį", kurios dugne jau 8 metai, kaip gulėjo Stasiuko tėvo kaulai. Tačiau Stasiukas išsisuka ir Smalys pats į liūną įkrinta, bet Stasiukas savo tėvo žudiką ištraukia ir šis Stasiukui "kaip būsimam kunigui" čia pat prie liūno padaro "išpažintį" ir pasisako nužudęs jo tėvą.

Stasiukas Smalį parveda namo, tas suserga ir miršta, o prieš pat mirdamas ir Stasiuko motinai, nužudytojo Anupro našlei, prisipažįsta, atsiprašo, o už padarytus jai nuostolius, atiduoda iš Anupro prieš nuskandinant pagrobčius pinigus ir savo sutuopas "kad Stasiukas, galėtų į kunigus išeiti".

Ar Stasiukas į tuos kunigus beėjo, novelėje lieka nepasakyta.

Velnio balos "libretas"

Novelės, įdėtos Lietuvių Rašytojų Metraštyje "Tremties Metai 1947", yra 27 gana smulkaus šrifto puslapiai, bet filmas trunka tik pusę valandos, taigi yra paimti tik esminiai dalykai, iš kurių galima sudaryti nuosekliai besivystančių vaizdų seriją. Deja, net tokia filme, kur lyg kaleidoskope vartos, efektai efektus vejasi, pradžioje ir pabaigoje neišvengta to tradicinio lietuviško lėtumo. Per daug, iki nuobodumo ištęsta ta būsimąjo kunigo Stasiuko dūkiška dalgele šieno pjovimo scena ir kaž kuriems galams ilgokai rodoma tuščia lietuviška ganykla, primityviškiausiomis sklandomomis aptverta; o filmo pabaigoje jau sutanuoto Stasiuko lėtas ilgai trunkantis per lietuvių šlapinų rudeninį mišką nužingsniajimas, apleidus ką tik mirusį išpažinusį ir prisipažinusį savo tėvo žudiką dėdė jam net "išrišimo" nei "patepimo" nedavus, buvo visiškai nereikalingas apendiksas.

Tiesa, kad slėgiantis niūrus miško vaizdas lyjančią Vėlinių dieną labai tiko filmo užbaigos fonui, bet labai netiko tas centrinę vietą užėmęs kunigų padarytas Stasiukas, kurs toje rolėje jokios pareigos neatliko ir originalėje novelėje tokio visiškai nėra.

Gustaitis viską išpirko su magaryčiomis

Bet visa tai yra tik toks menkutis mažmožis, kai jį bandai palyginti su aktorių vaidinimu, tikriau pasakius, su vienu vaidintoju, kurs nuo pirmojo ekrane šmėkštelėjimo primagnetizavo prie savęs žiūrovų akis ir išbuvo viso nepaprastai sukaupto dėmesio centre, kol tik tas vaiintojas, anot Jankaus, "nusiųravo aukštiejiems ant pagalvės, bet veido išraiškos nebepakeitė... ir gulėjo akis stipriai ir lubas pastatęs, bet antklodę teblaiškė stipriai sugniaužęs rankose". Tai buvo mūsų Antanas Gustaitis, iki šiol lietuvių masei populiariausias žinomas "eiliuotas komikas", po kurio humoristine kauke, pasirodo, buvęs pamautas poliniuansiško ir visapusiško žmogaus veidas, kurio net pavienės epidermio ląstelės mažiausias truktelėjimas, nebekalbant apie išraiškos raumenų moduliacijas, yra žiūrovų tuo pačiu momentu pastebimi ir nusako vaidinamojo charakterio vidujinę būklę geriau ir ryškiau, negu tai pajęgtų ilgios studijos padaryti.

Tokį įspūdį išsinešė net TV 23 colių ekranelyje filmą pamatęs, bet tie, kurie turėjo progos Bostone matyti patį filmą modernaus kino didžiuliuame ekrane, sako, kad efektas buvo nepalyginamai didesnis ir gilesnis.

Bendrai, Romo Sliažo filmas yra viena iš retai tokių įspūdingų efekto studijų. Bepig jam buvo tokias studijas studijuoti, turint tokį išraiškos menininką, koks pasirodė besąs Gustaitis. Ne be reikalo kitą dieną po "Velnio balos" filmo demonstravimo

Tai pats paskutinis garsios kino aktorės Greta Garbo paveikslas. Paskutiniu metu garsioji gražuolė vengia fotografuoti, bet jiems vis dėlto pavyko Greta Garbo nufotografuoti, kai ji praeitą savaitę iš Paryžiaus atskrido į New Yorko aerodromą.

kino ekrane visas lietuviškasis Broadway So. Bostone linksniaavo apie naująjį lietuviškąjį Emilį Jenningsą! Teisingas palyginimas. Kas dar pamena aną Europos filmų milžiną (vokiečių), žino, kas turima galvoje. Štai dėlko yra "baimės", kad "Velnio balą", kuri filmo įžangoje užvardinta angliškai "Devils Pool" ir lietuviškai "Velnio Bala", kas nors iš Hollywoodo promoterių pamatęs mūsų Gustaitį neatimtų ne tik iš Sliažo, bet ir iš mūsų. Sėkmės, Antanai, tu dar daugiau esi vertas!

Gustaičiui teko to "blogą brolio" Smalio, tikriau "Kaino" rolė, kurią jis taip išgyvenusiai atliko, kad net Vizgirda po to pasakė, "O tu, Antanai, po viso, ką aš mačiau, dabar vakarais arčiau mano durų ar langų nepasirodyk!", o nervingesnės moterys dabar net dieną Gustaitį pamačiusios ima žegnotis. Tikrai, tikrai!

Bendrai, filmas yra pilnas nepamirštinais pačion pasąmonėn išmingančių greitai kintančių vaizdų, vietomis šurpinančiai sudramatintų, vietomis paryškintų tokiomis gamtos vaizdų reprodukcijos momentais, kad ir akys ir ausys juos gerte geria. Tos miško scenos, tie pirmų ketos gamtos garsai, tas Velnio balos klaidus burbuliavimas, kliuksėjimas, tas šėtonišku greitumu velnio arklio pavidale nešamo Smalio-Gustaičio išgastis ir bandymas pasistverti už geries medžių šakų galūnių arba už debesų, kad nenubogintų į pragarą, tas jo veido raumenų truksėjimas prieš pakeliant prieš brolių kuolą, ta jo akis — akis, praregėjus ir pamačius savo nebeišperkamos kaltės milžiniškumą... Gaila, kad Jennings nebegalai vaidinti... Būtų baisiai įdomu pamatyti, ką jis būtų daręs panašiose situacijose, kuriose Gustaitis pasirodė toks originalus.

Girdėti, kad Romas Sliažas turi to filmo pilno savininko teises, dėl to yra galimybė jį pamatyti ir Amerikos lietuvių sostinėje Chicagoje, ko visa širdžia linkėtina.

J. Pr.

PIRKITE JAV TAUPYMO BONUS